

Flush, de Virginia Woolf, en català i la carrera literària de Roser Cardús*

Francesca Bartrina

Universitat de Vic.

Facultat d'Educació, Traducció i Ciències Humanes

Carrer de la Laura, 13. 08500 Vic

francesca.bartrina@uvic.cat

Resum

Flush (1933), de Virginia Woolf, protagonitzada pel gos de la poeta Elisabeth Barrett Browning, es va traduir al català cinc anys després, a Edicions de la Rosa dels Vents, quan encara es podia veure a la cartellera barcelonina la pel·lícula que narrava la història del matrimoni de poetes Browning, *The Barrets of Wimpole Street*, estrenada l'any 1934 i dirigida per Sidney Franklin. També havia arribat a Catalunya la traducció francesa de Charles Mauron, publicada l'any 1935. Això va fer que l'any 1938, malgrat el conflicte bèl·lic, hi hagués un context de recepció propici a aquesta traducció, encarregada per l'editor Josep Janés i Oliver. En aquest article donem a conèixer qui era la noia de divuit anys que va realitzar la traducció al català a partir de la traducció francesa, Roser Cardús i Malagarriga (1920-1974), i en descrivim la carrera com a escriptora i com a traductora.

Paraules clau: Roser Cardús i Malagarriga; *Flush*; Virginia Woolf; *The Barrets of Wimpole Street*; Roser Grau de Llinàs.

Abstract. *Flush by Virginia Woolf in catalan and the literary career of Roser Cardús*

Flush (1933) by Virginia Woolf tells the life of the dog of the poet Elisabeth Barrett Browning. It was translated into Catalan five years later and published in Edicions de la Rosa dels Vents. In 1938, in the cinemas of Barcelona, it was still possible to watch the film *The Barrets of Wimpole Street* (released in 1934 and directed by Sidney Franklin) that is about the marriage of Elisabeth Barrett and Robert Browning. In Catalonia the French translation of Charles Mauron (published in 1935) was easily available. This meant that in 1938, despite the civil war, there was a positive atmosphere surrounding this translation, commissioned by the publisher Josep Janés i Oliver. In this article we explain the carrier of Roser Cardús i Malagarriga (1920-1974), who was eighteen when she made the Catalan translation of *Flush* following the French translation.

* Aquest article forma part de les activitats del Grup d'Estudis de Gènere: Traducció, Literatura, Història i Comunicació de la Universitat de Vic (2009 SGR-833) i del subprojecte I+D+i «Traductoras y traducciones en la Cataluña contemporánea (1939-2000)» (FFI2010-19851-C02-02).

Keywords: Roser Cardús i Malagarriga; *Flush*; Virginia Woolf; *The Barrets of Wimpole Street*; Roser Grau de Llinàs.

Sumari

1. <i>Flush</i> en català:
el context de recepció	2.1. Publicacions pòstumes
2. Roser Cardús i Malagarriga,
traductora i escriptora	2.2. L'atribució d'un pseudònim:
Roser Grau de Llinàs

Virginia Woolf va publicar *Flush. A biography* el mes d'octubre de l'any 1933 a l'editorial que ella mateixa havia fundat amb el seu marit, Leonard, The Hogart Press. A la coberta, dissenyada per la germana de Virginia, Vanessa Bell, hi apareixia una fotografia de Henry, el gos spaniel amb pèl de color negre de la seva amiga Vita Sackville-West. Henry era el pare de Pinker, la femella spaniel amb pèl de color marró que Vita havia regalat al matrimoni Woolf. Quan Pinker va morir, l'any 1935, Virginia Woolf va anotar al seu diari personal que hi havia alguna cosa de la seva vida privada que havia desaparegut per sempre.

A l'epíleg de la reedició de la traducció espanyola de *Flush* realitzada l'any 1944 per Rafael Vázquez Zamora i publicada a Destino, Marta Pessarrodona explica els motius de la gestació d'aquesta obra en el context del conjunt de la novel·lística de Virginia Woolf:

Fue durante la redacción de *Orlando* (1928) cuando Vita regaló a Pinker al matrimonio Woolf, mientras Virginia volvía una vez más al epistolario de otro matrimonio de escritores, los Brownings. Se cruzaron algunos cables, por supuesto y por fortuna. Por otra parte, si *Orlando* había representado un cierto respiro después del esfuerzo agotador de su novela *Al faro* (1927), ¿por qué no intentar algo parecido después de *Las olas*? (Pessarrodona 2003: 154-5).

D'aquesta manera, l'escriptura de *Flush* devia ser una mena de respir, un descans (no en va ha estat qualificada de *divertimento*) després de l'esforç de creació d'una novel·la tan complexa com *Les ones* (1932). Ho recull Pilar Godayol a *Dones de Bloomsbury* (2006), en què tradueix un fragment del diari de la carta que el 23 de febrer de 1933 Virginia Woolf escrigué a Lady Ottoline Morrell, en què deia:

Estava tan cansada després de *Les ones* que vaig estirar-me al jardí i vaig llegir les cartes d'amor del matrimoni Browning. El seu gos em va fer riure tant que no em vaig poder resistir a donar-li vida. Volia fer una broma a Lytton —parodiar-lo— caricaturitzar —en altres paraules— l'extravagant descripció de l'hipocresia victoriana a *Eminent Victorians* (Godayol 2006: 92).

Si ens prenem seriosament aquest comentari de l'autora, *Flush* passa a ser molt més que un passatemp i esdevé una paròdia de la manera de fer biografia del seu amic Lytton Strachey. Tanmateix, la tria del gos biografat no devia sor-

prendre ningú de l'estret cercle de Woolf, que havia estat sempre una defensora aferrissada de l'obra de la poeta Elisabeth Barrett Browning, tant del seu llibre de poesia *Sonets del portuguès* (1850) com de la novel·la *Aurora Leigh* (1857).

La novel·la *Flush*, doncs, pren el punt de vista de l'spaniel de la poeta Elisabeth Barrett. El gos deixa la llibertat del camp i s'adapta a la vida quotidiana de la mestressa, que viu malalta i reclosa a la seva cambra, i per qui Flush sent una autèntica fascinació. El protagonista viu un episodi colpidor quan passa més d'una setmana segregat per una colla de lladres. Un gran moment del llibre és l'aparició en escena de Robert Browning, que Flush percep com un competidor de l'amor i les atencions d'Elisabeth: el rep a mossegades fins que s'acostuma a la seva presència. Quan la parella es casa furtivament i va a viure a Itàlia, el món de Flush es fa molt més gran i gaudeix del sol, les olors i la llibertat.

Ha estat molt citada una frase de la biografia que Quentin Bell va escriure sobre Virginia Woolf, en la qual diu que *Flush* no és tant el llibre d'una persona que estima els gossos (*dog-lover*), com era el cas de Leonard Woolf, sinó d'una persona que desitjaria ser un gos ella mateixa (Bell 1972). Per escriure aquest llibre, Woolf es va documentar a bastament i esmenta les fonts al final de la novel·la: els poemes i les cartes en els quals Elisabeth Barrett Browning parla del seu gos i els seus epistolaris; i el llibre *The Rookeries of London* de Thomas Beames (1850), sobre els barris pobres de Londres (per a l'episodi del segrest de Flush). Marta Pessarrodona cita també una altra font, que Woolf esmenta als quaderns on anotava les seves lectures, els *Reading Notebooks* (1983): el llibre *British Dogs*, de Hugh Dalziel, del 1870 (Pessarrodona 2003: 156).

En les escenes de la novel·la que passen a Londres, la crítica woolfiana hi ha trobat un retrat del Londres victorià, no només per la cita que hem esmentat abans (quan ella mateixa deixa veure que volia fer una broma a Litton Strachey), sinó també perquè alhora que escrivia *Flush* també redactava una sèrie d'articles sobre la ciutat per a la revista *Good Housekeeping*, adreçada a dones de classe mitjana-alta, que es van publicar a *The London Scene. Six Essays on London Life* (1931-1932), i que avui podem llegir en la traducció catalana d'Eduard Castanyo *Londres* (2008).

La crítica ha contribuït a destacar la ironia subtil i la poeticitat que amaren tot el llibre. Així, Sergio Pitol fa esment de la sorpresa de Flush per les ganes de llegir i escriure d'Elisabeth Barrett a Itàlia: «Dormita durante horas al lado de viejas vendedoras de melones, sorprendido, tal vez, de que su ama siga aferrada a las palabras y desperdicie tiempo libre, aire y sol, en escribirlas» (Pitol 1982: 19).

1. *Flush* en català: el context de recepció

La traducció catalana de *Flush* va aparèixer cinc anys després de la publicació de l'original, l'any 1938, a Edicions de la Rosa dels Vents, que dirigia Josep Janés i Oliver. El llibre va constituir un volum doble a la Biblioteca de la Rosa dels Vents amb els números 64-65 (corresponents als números 211-212 dels Quaderns Literaris).

Els més lletraferits ja havien pogut tenir contacte amb la traducció francesa de Charles Mauron, publicada l'any 1935 a Paris, a la Librairie Stock. A més,

encara es podia veure a la cartellera barcelonina una pel·lícula que explicava justament la història del matrimoni de poetes Browning, *The Barrets of Wimpole Street*, estrenada l'any 1934 i dirigida per Sidney Franklin. Devem aquesta informació al crític Ramon Esquerra, en el recull de notes de premsa titulat *Lectures europees* (publicat l'any 1936 i editat per Teresa Iribarren l'any 2006), que en l'article titulat «Notes sobre Virginia Woolf» realitza el comentari següent:

Gairebé coincidint amb l'estrena a Barcelona de *The Barrets of Wimpole Street*, aparegué la traducció francesa —camí normal, a casa nostra, del coneixement de la literatura anglesa— de la biografia de *Flush*, el gos d'Elizabeth Barret Browning, la poetessa anglesa protagonista del film esmentat (Esquerra 1936 [2006]: 153-154).

Segons aquest crític, dos esdeveniments importants van produir-se, dos esdeveniments que van crear un context de recepció propici per traduir *Flush* en català a la Barcelona de l'any 1938, malgrat el conflicte bèl·lic. Aquests dos esdeveniments són la traducció francesa de la novel·la i la pel·lícula sobre el matrimoni Barrett.

El guió de la pel·lícula *The Barrets of Wimpole Street* procedia d'una obra de teatre de Rudolf Besier de l'any 1930, que explicava l'amor entre Robert Browning i Elizabeth Barrett, un amor prohibit perquè el pare d'ella no volia que es casessin. La pel·lícula, en blanc i negre, és de l'any 1934, i està protagonitzada per Fredric March, Norma Shearer i Charles Laughton. El mateix director, Sidney Franklin, en va tornar a dirigir una còpia en color l'any 1957, amb Bill Travers, Jennifer Jones i Sir John Gielgud. A Barcelona es va poder veure el doblatge castellà, titulat *Las vírgenes de Wimpole Street*. Segons el diari *La Vanguardia*, la pel·lícula es va estrenar a Barcelona el 22 de març de 1935 al cinema Urquinaona i es va mantenir en cartellera en diferents sales, ininterrompudament, fins al 3 de juliol de 1936. El crític de cinema J. Ruíz de Larios va publicar-ne una crítica el 24 de març, en què la qualificava de «drama hondo, fuerte» i deia que «sólo hay en el film unos actores admirables que han sabido dotar de humanidad unas ideas y unos sentimientos encontrados, que incluso a la pluma más hábil debieron ofrecer obstáculos poco menos que insuperables» (Ruíz de Larios 1935). Només criticava l'actuació de l'actor Fredric March en el paper de Robert Browning.

Igual que el crític Ramon Esquerra, Joan Triadú també agermana la pel·lícula amb la publicació de la traducció catalana. Tant en un article a *Serra d'Or* de l'any 1976, com en un altre al diari *Avui* del 7 de juny de 2006, recorda que l'any 1938 «Sota els bombardeigs, al Casal de la Cultura, a la Plaça de Catalunya, l'editor Josep Janés i Oliver presentà la pel·lícula (*The Barrets of Wimpole Street*, em sembla que es deia) (...) i també la traducció de *Flush*, de Roser Cardús» (Triadú 1977:40). El mateix crític ho va tornar a recordar en motiu de la publicació de la traducció de Dolors Udina dels *Sonets del portuguès*, de Barrett Browning:

Flush traduït per Roser Cardús, fou publicat en La Rosa dels Vents, de Janés i Olivé i en plena guerra (perduda) en fou exhibida, en sessió especial, al Casal de

Cultura, la versió cinematogràfica (*Els Barrett de Wimpole Street*, aquí *Las vírgenes*), on deixat per força el quisso en el lloc que li corresponia, veiem com Norma Shearer (Miss Barrett) tornava de la mort a la vida per obra de l'enèrgica irrupció de Fredric March (Mr. Browning) i de l'amor: Fi (Triadú 2006: 10).

Tots els indicis ens porten a pensar que va ser Josep Janés mateix que l'any 1938 va encarregar a Roser Cardús, quan tenia 18 anys, la traducció de *Flush* a partir de la traducció francesa de Charles Mauron, de l'any 1935. D'aquesta manera, la traducció catalana apareixia tres anys després de la versió francesa, quatre després de l'alemanya i sis abans de l'espanyola.

Edicions de la Rosa dels Vents va ser creada pel poeta, periodista i editor Josep Janés i Olivé (1913-1959) com una continuació dels Quaderns Literaris, que va començar l'any 1934 i que va acabar l'any 1938. Segons explica Jacqueline Hurlley en el llibre *Josep Janés. El combat per la cultura*, els Quaderns Literaris tenien el propòsit «de divulgar a Catalunya una literatura estrangera escollida, alhora que situava la literatura del país al mateix nivell amb la publicació de totes dues en una mateixa col·lecció» (Hurley 1986: 142). La mateixa estudiosa fa referència a la traducció de Cardús en l'article «Modernism, Nationalism and Feminism: Representations of Virginia Woolf in Catalonia» (Hurley 2002), en què assenyala que *Flush* va ser una obra apropiada per traduir en aquell moment històric pel fet que no era gaire extensa en nombre de pàgines i que ja n'existia la traducció francesa. A més, considera que es tracta d'una traducció que reproduceix molt bé el text original, encara que no s'hagi fet directament de l'anglès:

Cardús translation is a fair rendering of the original, carefully reproducing the six chapters of Woolf's text as well as the substantial notes, including the long disquisition on Lily Wilson, and list of «Authorities». The ironic narrative voice of the original is successfully achieved in Catalan [...] (Hurley 2002: 304).

Efectivament, la traducció de Cardús fa de molt bon llegir i cal destacar el domini de la llengua catalana de la traductora. Val a dir que la traducció té només una única nota a peu de pàgina de la traductora, en la qual explica una omisió: «El mot anglès spaniel (coniller) dóna peu a un seguit de comparances que amb català no tenen cap sentit» (Woolf 1933 [1938]: 3).

El diari *La Vanguardia* del 8 d'octubre de 1938 va publicar un anunci dins la secció «La vida literària» que donava notícia d'aquesta traducció en aquells temps tan convulsos:

Hoy, a las nueve de la noche, será radiado, desde los micrófonos de la Dirección general de Radiodifusión, el número 39 de la gaceta semanal hablada de la «Institución de las Lletres Catalanes, con el siguiente sumario: «Una antología poética de Carlos Riba», por Mariano Manent; «Flush», de Virginia Woolf, por Rafael Tasis Marca; Una traducción catalana de Ivan Bunin; Artistas y escritores de Catalunya; el salón de otoño 1938 e informaciones.

Malgrat la Guerra Civil, la traducció va tenir també una ressenya de Josep Maria Francès, que es va publicar a *La Humanitat* el dia 1 de setembre de 1938.¹

2. Roser Cardús i Malagarriga, traductora i escriptora

Una traductora de divuit anys publicava la seva primera traducció durant la guerra civil. El seu futur, que en un altre context s'hauria augurat ple d'èxits lluminosos, es va apagar de cop... Però qui era, Roser Cardús i Malagarriga? Va néixer a Barcelona, al barri de Sants, el dia 1 de setembre de 1920. Era filla de Josepa Malagarriga i Esteve i de Ferran Cardús Ferrer. El seu pare va treballar molts anys i va ser director de la fàbrica de cervesa «La Moràvia». Roser tenia dos germans petits: Àngels i Francesc.

Els antecedents literaris familiars els trobem en l'oncle escriptor, germà de la mare: Joan Malagarriga i Esteve (Sant Feliu de Llobregat, 1890 — Barcelona, 1943). Poeta (de formació autodidacta) de transició entre el Modernisme i el Noucentisme, col·laborà, entre altres publicacions, a la *Veu de Catalunya*, *La Revista*, *La Publicitat* i *D'Ací d'Allà*. Va publicar els poemaris *Passions i somnis* (1911), *Aurora* (1912), *El vent de la ciutat* (1921) i *El cant en la llunyania* (1931). Segons l'*Enciclopèdia Catalana*, la crisi moral que patia per la desfeta del 1939 l'induí al suïcidi.

Roser Cardús, des que tenia nou anys fins a catorze (aproximadament) es va formar a l'internat de les Mercedàries de Sant Feliu de Llobregat, juntament amb la seva germana Angelina, quatre anys més jove. Els seus dots literaris es van donar a conèixer ben aviat. A dotze anys ja es va llegir un poema seu per la ràdio. Després va estudiar a l'Institut Jaume Balmes de Barcelona. Allà va rebre una forta influència del professor Guillermo Díaz-Plaja, catedràtic d'aquest institut des de l'any 1935. En la seva formació va destacar la música (tocava el piano) i la pintura. Igual que Caterina Albert, en algun moment també va pensar que el seu futur seria la pintura. Va escriure molts poemes que romanen inèdits.

Pels seus indiscutibles dots literaris, volia estudiar Filosofia i Lletres, però la família la va pressionar per estudiar Farmàcia (la branca paterna tenia un laboratori de productes farmacèutics). En un petit acte de rebel·lió, es va matricular a la carrera de Química. Justament quan en cursava el primer any, l'editor Josep Janés i Oliver li va encarregar la traducció de *Flush* al català, a partir de la versió francesa. Aquell mateix any, 1938, el seu promès, Antoni Solans Ferré, que havia conegut a la universitat, també va publicar una traducció, de Stendhal: *Els Cenci: història del 1599* (1938, núm. 218 de La Rosa dels Vents). Finalment es va llicenciar en Farmàcia l'any 1942, a vint-i-dos anys. El 1945 es va casar amb Antoni Solans i van anar a viure al carrer de València. Va ser mare de cinc fills: M. Teresa, Roser, Margarida, Antoni i Ramon.²

Roser Cardús, després d'haver traduït a divuit anys *Flush*, va publicar la seva

1. Agraïm aquesta informació a Teresa Iribarren.

2. Agraïm a la germana de Roser, Àngels Cardús, que ens proporcionés generosament informació que ha estat fonamental per redactar aquesta biografia.

primera obra pròpia a trenta-set. Va ser *El príncep bandoler* (1958), un recull de narracions infantils, dins la col·lecció Sant Jordi, que també publicava traduccions d'autors com Jules Verne, Charles Dickens, Ramon Folch i Rafael Tasis. La sobrecoberta és d'Armand Martínez, i les il·lustracions, de F. García Estragués. Inclou sis rondalles: «El príncep bandoler», «La casa del sol i de la lluna», «El nas del follet», «El príncep de l'espill», «El mantell màgic» i «El bosc encisat».

Dos anys després va publicar un altre recull de contes, *La noia del rostre canviant* (1960), el número 5 de la mateixa col·lecció, amb les mateixos il·lustradors. Aquest recull està format per cinc rondalles: «La noia del rostre canviant», «La comtessa caçadora», «La filla del jardiner», «En Bernat i la pell d'ovella» i «Estrelleta». De la narració «La noia del rostre canviant» en va escriure també una obra de teatre que es va representar, segons ens ha informat la seva germana, Àngels. L'any 1960, Carme Vilaginés va publicar una crítica positiva de *La noia del rostre canviant* a la revista *Serra d'Or*, en què comentava:

Respecte a l'estil, em complau de poder dir que és senzill, planer, molt bell en resum, que l'autora té una gran riquesa de lèxic i que inclou amb molt de mestratge un gran nombre d'expressions populars en els seus contes (Vilaginés 1960).

L'11 de març de 1962 va guanyar el IX Concurs de contes literaris de l'«Asociación Condal», valorat en 5.000 pessetes, per la narració «La subhasta». El jurat estava format pel president, Josep Maria Pi i Sunyer; i Sebastià Gasch, Josep Maria Garrut, Pere Català i Roca i Josep Manuel Piniés. Aquest premi es concedia a l'Hotel Colón. Va ser llegit per Bartomeu Olsina, catedràtic de l'Institut del Teatre. En les convocatòries anteriors, l'havia guanyat Frederic Coromines i Planelles, Salvador Perarnau, Lluís Jordà, Concepció Maluquer, Estanislau Torres i Mestres, Ventura Porta i Rosés i Manuel Alonso i Alcalde. El conte es va publicar l'any 1963 en el recull *Els millors contes del Premi «Condal»*, amb un pòrtic de Josep M. Pi i Sunyer i «Una petita divagació sobre el conte», de Salvador Espriu.

A quaranta-cinc anys va publicar una altra traducció, *Funerals a Berlin*, de Len Deighton (1962 [1965]). Tot ens fa pensar que aquesta traducció de l'anglès també es va realitzar a partir del francès, perquè si bé Roser Cardús va estudiar anglès després d'haver traduït *Flush*, no en tenia prou coneixements per traduir aquesta obra directament de l'original.³ Es tracta d'una novel·la d'espies; la descripció de la contracoberta pot ser ben il·lustrativa:

Trencant la tradició dels espies seductors, barallosos i clients dels grans hotels, Len Deighton ens revela el veritable món de l'espionatge: l'heroi d'aquesta novel·la és un petit funcionari; la violència l'horroritza i té dificultats a fi de mes [...] El Berlín on passa l'acció d'aquesta novel·la és una ciutat molt diferent de la que veuen els turistes: és el Berlín de les oficines d'espionatge i contraespionatge, el dels agents dobles i triples (Deighton 1965).

3. Devem aquesta informació a la seva germana Àngels.

Len Deighton és un reconegut escriptor britànic nascut l'any 1929. La seva novel·la més coneguda és *The IPCRESS File* (1962). De *Funeral in Berlin* se'n va fer una pel·lícula l'any 1966, amb Michael Caine, dirigida per Guy Hamilton.

Roser Cardús va morir a Barcelona el 10 de novembre de 1974, nou anys després d'haver realitzat aquesta traducció, a cinquanta-quatre. La seva mort va coincidir amb la publicació de la narració «Darrera notícia», a la revista literària *El Pont*.

2.1. Publicacions pòstumes

De la mateixa manera que Leonard Woolf va donar a conèixer diverses obres de Virginia Woolf després de la mort de l'escriptora, Antoni Solans també va tenir cura de publicar alguns originals inèdits de Roser Cardús, gràcies sobretot a la seva amistat amb l'editor Miquel Arimany, que era qui n'havia publicat les obres en vida.

La més rellevant d'aquestes publicacions és el recull de narracions *Lepra d'or* (1976). Es tracta d'un volum de set narracions (una de les quals, «La subhasta», ja havia estat publicada). El catedràtic Antoni Comas es va encarregar de l'acte de presentació del llibre. El títol no es correspon amb el de cap narració en concret, sinó que pertany a un poema de Roser Cardús que es fa servir com a pòrtic i fa referència a les fulles caigudes durant la tardor: «La lepra d'or de la tardor encomana / una darrera, efímera bellesa» (Cardús 1976). El llibre va despertar l'interès del crític Joan Triadú, que en va fer el següent comentari a *Serra d'Or*:

Hi ha certament una melangia inquietant i amarga en aquestes narracions que potser caldria anomenar «novel·letes». Vénen en línia recta d'una resposta semblant en èpoques diverses (Bosch de la Trinxeria, Martí Genís i Aguilar, Cèlia Sunyol) a les discretes interrogacions de la vida i del talent (Triadú 1977: 40).

Totes les narracions, amarades d'una fina ironia, queden molt ben travades, amb un gran domini del ritme narratiu. Cristina Enríquez de Salamanca, en la biografia que va realitzar de Roser Cardús per al llibre *Double Minorities of Spain* (1994), descriu el recull amb les paraules següents:

A feeling of death is pervasive; as an out-of-place and out-of-time atmosphere prevails, the stories achieve an increasingly disturbing ambience. Roser Cardús describes subtle feelings but never falls into sentimentality. She effectively shows the ambivalent, changing moods of human beings —passion, cruelty, commiseration— in language and images that are carefully wrought (Enríquez de Salamanca 1994: 103).

En la contracoberta de *Lepra d'or* s'anunciava un altre volum de narracions de l'autora que havia de sortir de la impremta l'any següent, titulat *Figures en escorç*. Aquest llibre no es va publicar mai.

Tanmateix, hi ha una narració de Roser Cardús que ha tingut una fortuna especial. Es tracta de «La droga» (1982), publicada a *El Pont*, núm. 88. El protagonista

és el metge d'una presó que descobreix un medicament que fa que els presos es tornin cívics i bones persones. Aquest canvi de temperament dels presidiaris li ocasiona molts problemes. Aquesta narració ha tingut la sort de ser inclosa en dos reculls de narracions de ciència-ficció. El primer és el d'A. Munné-Jordà, *Narracions de ciència ficció. Antologia* (1985), en què l'antòleg comenta:

L'autora hi ofereix un tractament particular del tema presentat per Burgess a *La taronja mecànica* i ja afrontat pels autors catalans, des de Pujulà a *Homes artificials* fins a Xuriguera a «La píndola vital» (Munné-Jordà 1985: 23).

Posteriorment, la narració també va ser inclosa en un recull de Víctor Martínez-Gil, *Els altres mons de la literatura catalana. Antologia de narrativa fantàstica i especulativa* (2004). Podem dir que l'obra de Roser Cardús encara interessa al públic lector trenta anys després de la seva mort.

2.2. L'atribució d'un pseudònim: Roser Grau de Llinàs

La biografia de Roser Cardús i Malagarriga que es pot llegir a l'*Enciclopèdia Catalana* és la font d'un error que s'ha reproduït en les diferents biografies d'aquesta escriptora. En aquesta biografia es diu que Roser Cardús va escriure amb el pseudònim de Roser Grau de Llinàs, i que va publicar una novel·la amb aquest nom, quan realment es tracta d'una altra escriptora, l'eminent psiquiatra Roser Grau de Llinàs, nascuda l'any 1928. El pare de Roser Grau era Felip Grau i Ros, catedràtic d'Economia Política de la Universitat de Barcelona. Va ser descoberta pel Jurat del Premi Joanot Martorell l'any 1951. Va passar la seva infantesa i joventut a França. Va escriure la novel·la *Els temps ens han fet així...* (1953), les narracions «Cementiri de muntanya» (1956), «Fascinació» (1957), «Un miratge» (1969), l'article «Saló Internacional d'artistes. XIVè Festival de Cannes» (1961), i molts altres textos. Com a psiquiatra, és autora de nombroses conferències i d'articles d'assaig, com ara «Aspectos sociales y culturales de la vejez» (1987). Probablement la confusió és deguda que totes dues col·laboraven a la revista *El Pont*, l'ànima de la qual era l'editor Miquel Arimany.

Referències bibliogràfiques

- BELL, Quentin (2003). *Virginia Woolf*. Traducció i pròleg de Marta Pessarrodona. Barcelona: Lumen.
- CARDÚS, Roser (1958). *El príncep bandoler*. Barcelona: Miquel Arimany.
- (1960). *La noia del rostre canviant*. Barcelona: Miquel Arimany.
- (1963). «La subhasta». *Els millors contes del Premi "Condal"*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor, p. 253-261.
- (1974). «Darrera notícia». *El Pont*, 68, p. 8-13.
- (1976). *Lepros d'or*. Barcelona: Miquel Arimany.
- (1982). «La droga». *El Pont*, 88, p. 20-25.
- COLOMINES i PUIG, Joan (1963). «Cavalcada primera del cavaller Sant Jordi (Ed. Miquel Arimany)». *Serra d'Or*, 8-9, p. 48.

- DEIGHTON, Len (1962). *Funerals a Berlin*. Traducció de Roser Cardús i Malagarriga. Barcelona: Aymà, 1965.
- ENRIQUEZ de SALAMANCA, Cristina (1994). «Grau de Llinàs, Roser». A: *Double Minorities of Spain*. MCNERNEY, Kathleen; ENRIQUEZ de SALAMANCA, Cristina (ed.). Nova York: Modern Language Association of America, p. 174-175.
- «Cardús i Malarriaga (*sic*), Roser». A: *Double Minorities of Spain*. MCNERNEY, Kathleen; ENRIQUEZ de SALAMANCA, Cristina (ed.). Nova York: Modern Language Association of America, p. 102-103.
- ESQUERRA, Ramon (2006). *Lectures europees*. Introducció i edició de Teresa Iribarren. Barcelona: L'Albí.
- F[rançès], [Josep M.] (1938). «Virginia Woolf, Flush». *La Humanitat* (1 setembre), p. 2.
- GODAYOL, Pilar (2006). *Dones de Bloomsbury*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I.
- «Traductores». A: *Catalanes del xx*. GODAYOL, Pilar (ed.). Vic: Eumo Editorial, p. 347-364.
- (2008) «Triplement subalternes». *Quaderns. Revista de Traducció*, 15, p. 41-51.
- (2011). «Roser Cardús i Malagarriga». *Diccionari de la traducció catalana*. Montserrat Bacardí i Pilar Godayol (dir.). Vic: Eumo Editorial.
- GRAU, Roser (1953). *Els temps ens han fet així...* Prefaci de Joan Grases. Barcelona: Club de Divulgació Literària.
- (1956). «Cementiri de muntanya». A: VERNET, M. Teresa; TESIS, Rafael; GRAU, Roser; JORDÀ, Lluís; FALCON, Marius. *Nit d'argent i altres narracions*. Barcelona: Miquel Arimany, p. 36-39.
- (1957). «Fascinació». A: DEULOFEU, Alexandre; GRAU, Roser; BARTRA, Agustí. *La matemàtica de la història en la cultura occidental. Fascinació. Leda*. Barcelona: Editem.
- (1961). «Saló Internacional d'artistes. XIVè Festival de Cannes». *El Pont*, 23, p. 54-60.
- (1969). «Un miratge». *El Pont*, 65, 17-23.
- (1987). «Aspectos sociales y culturales de la vejez». *Todo Hospital*, 36, p. 37-46.
- HURTLEY, Jacqueline A. (1986). *Josep Janés. El combat per la cultura*. Barcelona: Curial.
- (2002). «Modernism, Nationalism and Feminism: Representations of Virginia Woolf in Catalonia». A: CAWS, Mary Ann; LUCKHURST, Nicola (ed.). *The Reception of Virginia Woolf in Europe*. Londres i Nova York: Continuum, p. 296-311.
- MARTÍNEZ-GIL, Víctor (2004). *Els altres mons de la literatura catalana. Antologia de narrativa fantàstica i especulativa*. Barcelona: Galàxia Gutenberg/Cercle de Lectors.
- MUNNÉ-JORDÀ, A. (1985). *Narracions de ciència ficció. Antologia*. Barcelona: Edicions 62.
- PESSARRODONA, Marta (2003). «Epílogo». A: Woolf, Virginia (1944 [2003]) *Flush*. Traducció de Rafael Vázquez Zamora. Barcelona: Destino.
- PINIÉS, Josep-Manuel (1983). «El concurs de contes de l'associació "Condal"». *Serra d'Or*, 288, p. 4.
- PITOL, Sergi (1982). «Prólogo». A: WOOLF, Virginia (1933). *Flush*. Traducció de Rafael Vázquez Zamora. Barcelona: Salvat, p. 9-19.
- RUIZ de LARIOS, J. (1935). «Los últimos estrenos». *La Vanguardia* (24 març 1935), p. 14.
- STENDHAL (1838) *Els Cenci: història del 1599*. Traducció d'Antoni Solans Ferré. Barcelona: La Rosa dels Vents, 1938.
- TRIADÚ, Joan (1977). «Panorama de narració breu. Amb un art antiquíssim i nou...». *Serra d'Or*, 218, p. 39-40.

- (2006). «Una victoriana eminent». *Avui* (7 juny 2006), p. 10-11.
- VILAGINÉS, Carme (1961). «*La noia del rostre canviant*, de Roser Cardús». *Serra d'Or*, 1, p. 18.
- WOOLF, Virginia (1933). *Flush*. Traducció al francès de Charles Mauron. Prefaci de Louis Gillet. París: Librairie Stock, 1935.
- (1933). *Flush*. Traducció al català de Roser Cardús. Barcelona: Edicions de la Rosa dels Vents, 1938.
- (1933) *Flush*. Traducció al castellà de Rafael Vázquez Zamora. Pròleg de Sergi Pitòl. Barcelona: Salvat, [1944] 1982.
- (1933). *Flush: Una biografia*. Traducció de Jordi Fernando. Barcelona: Destino, 1988.
- (1933) *Flush*. Traducció al castellà de Rafael Vázquez Zamora. Epíleg de Marta Pessarrodona. Barcelona: Destino, [1944].
- (2008). *Londres*. Traducció d'Eduard Castaño. Barcelona: Viena.